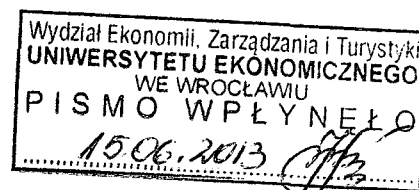

Dr hab. Mieczysław Morawski, prof. UE we Wrocławiu
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki
Katedra Nauk o Przedsiębiorstwie

Jelenia Góra, 15.06.2013r.

Recenzja dodatkowa
rozprawy doktorskiej mgr inż. Leszka Kaźmierczak-Piwko
pt. „Wpływ ekoinnowacji na zrównoważony rozwój regionu lubuskiego”

Podstawa opracowania recenzji dodatkowej

Zlecenie Dziekana Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu prof. dr hab. Marka Walesiaka z dnia 7 czerwca 2013 roku dotyczące przygotowania recenzji poprawionej i uzupełnionej rozprawy doktorskiej mgr inż. Leszka Kaźmierczaka-Piwko nt. „Wpływ ekoinnowacji na zrównoważony rozwój regiony lubuskiego”. Recenzja dotyczy postępowania o nadanie mgr inż. Leszkowi Kaźmierczak-Piwko stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia. Promotorem pracy jest prof. dr hab. inż. Magdalena Graczyk.

Strona formalna recenzowanej pracy

Obecnie praca doktorska liczy 270 stron (w wersji pierwotnej – 262 strony). Tak, jak wersja pierwotna praca składa się – w części merytorycznej – ze wstępu, czterech rozdziałów oraz podsumowania i wniosków końcowych. Ponadto w strukturze pracy mieści się bibliografia, spis tabel (49 pozycji – bez zmian w stosunku do wersji pierwotnej), spis rysunków (72 pozycje – bez zmian, jak wyżej) oraz aneks zawierający kwestionariusz ankiety. W bibliografii wymieniono 167 pozycji literaturowych, o jedną więcej w porównaniu do wersji pierwotnej. Ponadto, identycznie jak w poprzedniej wersji, wyszczególniono 16 aktów prawnych oraz 18 stron internetowych.

Założenia procesu badawczego, cele, hipoteza i struktura rozprawy

Na wstępie recenzowanej poprawionej rozprawy doktorskiej ponownie chciałbym podkreślić, iż Autor podjął się ważnego, aktualnego i ambitnego wyzwania badawczego podejmując się ustalenia wpływu ekoinnovazione na zrównoważony rozwój regionu, w tym szczególnym przypadku regionu lubuskiego.

W pierwszej recenzji stwierdziłem, że najważniejsze parametry określające przyjęte założenia badawcze, zgodnie z logiką i chronologią układu treści powinny zostać sformułowane i przekazane na początku opracowania. Tradycyjnie służy temu wstęp do dysertacji naukowej. W ten sposób recenzent może śledzić wywody ich Autora, zgodnie z ich sekwencyjnym przebiegiem. Na początku powinny pojawić się założenia wstępne: problem badawczy, uzupełniony ewentualnie o pytania badawcze, przypuszczenia Autora odnoszące się do wyodrębnionej problematyki, następnie cele, dzięki którym przyjęte hipotezy zostaną potwierdzone lub sfalsyfikowane, a dalej metody i techniki badań, przedstawienie procedury badawczej w układzie metod, terminów i obiektu/ów badań. Jest to kanon prowadzenia badań naukowych.

Z satysfakcją stwierdzam, że Autor recenzowanej pracy w pełni zastosował się do mojej uwagi, dotyczącej niefortunnego usytuowania w strukturze pracy wykładni przyjętych przez Autora założeń badawczych, częściowo we wprowadzeniu, a w zasadniczym zakresie w rozdziale czwartym. W poprawionej wersji pracy doktorskiej, Autor dokonał przeredagowania „Wprowadzenia” umieszczając w nim wszystkie kluczowe elementy założeń badawczych: cel naukowy, cel aplikacyjny, cele szczegółowe, hipotezę główną i hipotezy szczegółowe oraz scharakteryzowano metody badań. W rezultacie, najważniejsze parametry określające przyjęte założenia badawcze, zgodnie z logiką i chronologią układu treści zostały sformułowane i przekazane na początku opracowania, co oceniam bardzo pozytywnie.

W pierwszej recenzji zauważyłem, odnosząc się do podejścia Autora dysertacji wyraźnie akcentującego prymat badań empirycznych, że proces badawczy obejmuje wszystkie etapy odkrywania problemu, w tym – na równych prawach – kwerendę biblioteczną, analizę literatury, charakterystykę kluczowych pojęć, ustalenie ram teoretycznych prowadzonych badań, własny teorio twórczy wkład w postaci nowych ujęć klasyfikacyjnych, opisu istniejących zjawisk i procesów w nowym niestosowanym świetle, wypracowaniu nowego

modelu poznawczego itd. Autorskie propozycje terminów, komentarze istniejących podejść i ich wyników, propozycje innego uporządkowania znanych składników i ich cech, prognozy rozwoju procesów itd. są istotnym elementem wkładu w rozwój uprawianego obszaru nauki. Na gruncie ekonomii, nauki odkrywającej mechanizmy, zależności i trendy za pomocą teoretycznych koncepcji jest to szczególnie widoczne. Myślę, że ostatni, uzupełniony akapit przeredagowanego „Wprowadzenia” (s.14) w poprawionej wersji pracy doktorskiej, w którym Autor dysertacji podkreśla znaczenie syntezy studiów teoretycznych i badań empirycznych w odniesieniu do zaleceń dla predykcji regionalnej polityki rozwoju, dowodzi Jego zdolności do przemyślenia raz jeszcze istoty procesu badawczego i uwzględnienia uwag recenzenta.

Podtrzymuję zdanie z pierwszej recenzji, iż problem badawczy – przedstawiony przez Autora na s. 9 – jest autentyczny, bo odzwierciedla lukę wiedzy w zakresie badań o wpływie ekoinnovazione, wynikających z proekologicznych systemów dobrowolnych zobowiązań, na zrównoważony rozwój regionu lubuskiego. Słusznie zauważa Autor, podkreślając konieczność operacjonalizacji na poziomie mikroekonomicznym celów rozwoju zrównoważonego (s.109), że połączenie paradygmatu zrównoważonego rozwoju z polityką środowiskową przedsiębiorstw jest wyzwaniem koncepcyjnym (s.109). Stąd też skupienie dociekań naukowych na skuteczności instrumentów realizacji zrównoważonego rozwoju przez przedsiębiorstwa, w tym na proekologicznych systemach opartych na dobrowolnych zobowiązaniach (s.112) wydaje się ze wszech miar godne poparcia.

Podstawowym celem recenzowanej rozprawy, wynikającym z zidentyfikowanego problemu badawczego jest poznanie rzeczywistego wpływu ekoinnovazione determinowanych PSDZ (proekologiczne systemy oparte o dobrowolne zobowiązania) na zrównoważony rozwój regionu lubuskiego (s. 9). Do zrealizowania celu podstawowego Autor sformułował 7 celów szczegółowych (s.9-10). Hipoteza główna zakłada, że ekoinnovazione, determinowane proekologicznymi systemami dobrowolnych zobowiązań w przedsiębiorstwach województwa lubuskiego stanowią istotny czynnik zrównoważonego rozwoju tego regionu (s.11).

Stwierdzam, że cztero rozdziałowa struktura recenzowanej pracy jest podporządkowana podstawowym jej założeniom. Układ pracy jest logiczny, merytorycznie uzasadniony, umożliwia zrozumienie toku rozumowania Autora. Prowadzona przez Autora narracja w pierwszych trzech rozdziałach jest oparta na bogatej literaturze przedmiotu oraz na celowo dobranej dokumentacji wybranych instytucji i odpowiednich przepisach prawnych.

Wszystkie wymienione w pierwszej recenzji walory recenzowanej pracy są dobrze widoczne w poszczególnych jej rozdziałach. W pierwszym rozdziale zatytułowanym „Paradygmat rozwoju zrównoważonego w naukach ekonomicznych w kontekście zrównoważonego rozwoju regionu” dokładnie zapoznajemy z się z istotą, genezą i ewolucją pojęcia zrównoważony rozwój oraz czym jest polityka regionalna i rozwój regionalny w koncepcji zrównoważonego rozwoju. Ponadto Autor recenzowanej pracy dość dokładnie charakteryzuje wskaźniki, oceniające przyjęcie lub nie kierunku rozwoju opartego na paradygmacie zrównoważonego rozwoju wraz z problematyką wyboru wskaźników do pomiaru oczekiwanych efektów w wymiarze regionalnym. Drugi rozdział rozprawy pt. „Innowacje w przedsiębiorstwach jako stymulanty rozwoju regionalnego” wprowadza w problematykę innowacji, skupiając uwagę na innowacjach ekologicznych. Autor w klarowny sposób prezentuje m.in. korzyści ekologiczne, społeczne i ekonomiczne generowane przez eko innowacje. Trzeba docenić poszukiwania literaturowe Autora dotyczące odpowiedzi na to czym są eko innowacje. W ten kontekst umiejętnie wprowadzone są zagadnienia odnoszące się do przedsiębiorstwa innowacyjnego, w tym czynników stymulujących poziom innowacyjności. Za takowe w świetle literatury uchodzić mogą – co identyfikuje Autor recenzowanej pracy – systemy dobrowolnych zobowiązań, np. ISO 9000, ISO 14000, EMAS, CSR. Oryginalnym wątkiem rozważań jest problematyka rozpoznania miejsca przedsiębiorstw innowacyjnych w strukturze regionalnego systemu innowacji, w tym próba ujęcia tych rozważań w koncepcji powiązań sieciowych. Rozdział trzeci, zatytułowany „Opercjonalizacja celów zrównoważonego rozwoju na poziomie mikroekonomicznym” przedstawia niezwykle trudną w praktyce gospodarczej problematykę przełożenia paradygmatu zrównoważonego rozwoju na politykę środowiskową przedsiębiorstwa z uwzględnieniem kryterium efektywności. Autor charakteryzuje instrumenty ukierunkowane na zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa, w tym europejski system zarządzania środowiskowego i audytu EMAS, normę ISO 14001, strategię czystszej produkcji, społeczną odpowiedzialność biznesu. Interesujące zestawienie, w ujęciu chronologicznym, instrumentów zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw Autor prezentuje w tab. 15, wieńczącej cały rozdział. Rozdział czwarty pt. „Eko innowacje determinowane proekologicznymi systemami dobrowolnych zobowiązań jako stymulanty zrównoważonego rozwoju regionu lubuskiego – zalecenia dla kształtowania zrównoważonej polityki regionu” zawiera założenia i rezultaty przeprowadzonych badań empirycznych. W szczególności Autor precyzuje sposób doboru próby badawczej, który miał charakter wielokryterialny z wykorzystaniem wielu różnorodnych źródeł faktograficznych (s.145-147). Na wysoką ocenę

zasługuje przemyślany dobór i analiza właściwych dokumentów, w postaci np. baz danych, rejestrów, które pozwoliły wytypować 46 przedsiębiorstw, stosujących wdrożone systemy dobrowolnych zobowiązań. Kolejne etapy przeprowadzonego procesu badawczego, w tym analizy dokumentów i danych strategicznych dotyczących uwarunkowań zrównoważonego rozwoju regionu lubuskiego, badania ankietowe i przeprowadzona pod różnym kątem analiza zebranego materiału badawczego budzą uznanie i są mocnym elementem recenzowanej dysertacji.

Jak już zaznaczyłem w pierwszej recenzji, praca doktorska mgra Leszka Kaźmierczak - Piwko stanowi indywidualny i oryginalny wkład w problematykę wpływu ekoinnowacji na zrównoważony rozwój na przykładzie regionu lubuskiego. Do niewątpliwych walorów recenzowanej pracy należy zaliczyć:

1. Trafny wybór obszaru badawczego, ze względu na cele poznawcze i aplikacyjne. Wnikliwy badacz stara się dostrzegać problemy istotne tak w wymiarze teoretycznym, o dużym zasięgu oddziaływania, ale także mające wymiar lokalny, aktualny i praktyczny. W świetle niskiego poziomu innowacyjności lubuskich przedsiębiorstw – na tle innych regionów w Polsce – oraz znikomych i systematycznie malejących nakładów na działalność innowacyjną w tychże przedsiębiorstwach, znaczenie wyboru tematyki recenzowanej pracy staje się jeszcze bardziej przekonujące.
2. Zastosowanie i oryginalne połączenie kilku metod, które pozwoliły dokonać identyfikacji zależności pomiędzy ekoinnowacjami a zrównoważonym rozwojem regionu lubuskiego. Szczególnie przekonujący wydaje się sposób wytypowania przedsiębiorstw do próby badawczej, oparty na wszechstronnych źródłach różnych instytucji i środowisk proekologicznych. Doceniam zastosowanie analizy powiązań sieciowych pomiędzy badanymi przedsiębiorstwami, gdyż tego typu relacje, jak żadne inne wpływają na tworzenie podstaw do procesów transferu i dzielenia się wiedzą, bez których efekt dyfuzji ekoinnowacji w badanym regionie jest mało prawdopodobny.
3. Silne zakorzenie dysertacji w literaturze przedmiotu. Autor musiał zgromadzić, przeanalizować i uporządkować wiedzę teoretyczną, odnoszącą się do wielowątkowych, acz ze sobą powiązanych (co umiejętnie wykazuje Autor) zagadnień zrównoważonego rozwoju, regionu, innowacji, przedsiębiorstwa innowacyjnego, instrumentów ukierunkowanych na zrównoważony rozwój przedsiębiorstw. Lektura

recenzowanego opracowania budzi zainteresowanie przede wszystkim ze względu na solidne podstawy teoretyczne, wszechstronną analizę koncepcyjną i pojęciową. Precyzyjnie określone kluczowe pojęcia dysertacji, dają odpowiednią wykładnię sposobu rozumowania Autora.

4. Syntetyzujące i porządkujące ujęcia tabelaryczne, stanowiące opracowania własne na podstawie literatury (np. tab.1, s.22-23; tab. 5, s.48-49; tab.10, s. 73-74; tab. 15, s.143; tab. 29, s. 198-199). Dobrym tego przykładem jest np. tabela 29., w której Autor dokonuje przeglądu trzech kategorii korzyści, identyfikowanych na podstawie przeprowadzonych badań, opartych na macierzy kontyngencji.
5. Identyfikacja szerokiego i złożonego kontekstu uwarunkowania zrównoważonego rozwoju poprzez ekoinnowacje na przykładzie regionu lubuskiego. Autor przeprowadził analizę literatury umiejętnie rozpoznając i charakteryzując charakter wpływu wybranych czynników na zrównoważony rozwój regionalny. Autor trafnie zauważa, że „... powodzenie rozwoju zrównoważonego jako doktryny ekonomii politycznej w wymiarze makroekonomicznym jest warunkowane jego realizacją w wymiarze mikro i mezo, a to wymaga operacjonalizacji celów ZR przede wszystkim na poziomie przedsiębiorstw (s.92)”. Autor dostrzega, co chciałbym podkreślić, zależności między czynnikami, które z pozoru nie mają wpływu na zrównoważony rozwój dzięki procesom innowacyjnym. Na przykład nie do przecenienia jest wpływ takich czynników, składających się na wymiar społeczny, jak: system edukacji, infrastruktura medyczna czy też kapitał społeczny, którego egzemplifikacją jest aktywność instytucji pozarządowych (s.172-179) bez których innowacyjność, również proekologiczna, nie ma siły napędowej w postaci najwyższej jakości kapitału ludzkiego.
6. Zdolność Autora do reinterpretacji znanych koncepcji pod kątem identyfikowanego problemu badawczego. Przykładem jest podejście Autora do koncepcji CRS (społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa), którą definiuje jako wkład przedsiębiorstw w zrównoważony rozwój gospodarczy, uwzględniający interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych (s.140).
7. Dobra znajomość prawodawstwa polskiego i unijnego (UE) w zakresie instrumentów dobrowolnych zobowiązań (s.114-143) oraz literatury polskiej i zagranicznej odnoszącej się do problematyki wykorzystania tych instrumentów.

W poprawionej wersji recenzowanej pracy doktorskiej Autor wyeliminował błędy językowe i stylistyczne. Inne mankamenty pracy, dostrzeżone w pierwszej recenzji, miały bardziej charakter wskazań otwierających nowe, interesujące obszary badań. Dlatego po lekturze poprawionej wersji pracy doktorskiej, chciałbym uzyskać odpowiedź, w trakcie publicznej obrony rozprawy, na takie mianowicie pytania:

1. Dlaczego przedsiębiorstwa innowacyjne, stanowiące, jak powiada Autor recenzowanej pracy doktorskiej (s.74), fundament gospodarki regionalnej, stanowią tak niski odsetek ogólnej liczby firm funkcjonujących na rynku? Jak powiązać ten fakt z dużą liczbą instytucji wspierających innowacyjność w regionie lubuskim?
2. Czy i jakie powiązania dostrzega Autor recenzowanej dysertacji między wpływem ekoinnowacji na zrównoważony rozwój a koncepcją regionów przedsiębiorczych, poszukujących szans rozwojowych w wyraźnym profilowaniu intelektualnych kompetencji danego obszaru?

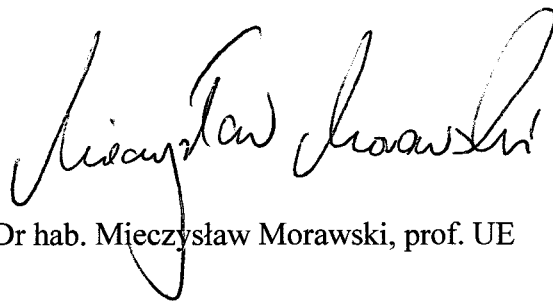
Końcowe uwagi

W moim przekonaniu, recenzowana rozprawa doktorska mgr Leszka Kaźmierczak-Piwko, po dokonanej poprawie i uzupełnieniach, spełnia wymogi określone w art.13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami), to jest:

- stanowi oryginalne rozwiązanie przez Autora zagadnienia naukowego jakim jest niewątpliwie wpływ ekoinnowacji na realizację koncepcji zrównoważonego rozwoju w wymiarze regionalnym;
- potwierdza znajomość przez doktoranta, w stopniu bardzo dobrym, wiedzy teoretycznej w zakresie ekoinnowacji, i ich wpływu na zrównoważony rozwój, a w szczególności rozwój regionu lubuskiego;
- sposób prezentowania w rozprawie badanych problemów, wykorzystywane metody i techniki badań wskazuje na właściwy warsztat badawczy Autora oraz Jego zdolność i przygotowanie do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Reasumując, biorąc pod uwagę walory naukowe pracy doktorskiej mgr Leszka Kaźmierczak-Piwko pt. Wpływ „ekoinnowacji na zrównoważony rozwój regionu lubuskiego”

stwierdzam, że recenzowana praca odpowiada wymaganiom stawianym pracom doktorskim,
stąd wnoszę o przyjęcie pracy i dopuszczenie Autora do jej publicznej obrony.

A handwritten signature in black ink, written in a cursive style, which reads "Mieczysław Morawski".

Dr hab. Mieczysław Morawski, prof. UE